ROGER SCRUTON: VIRTUTEA IRELEVANȚEI. O CRITICĂ A PEDAGOGIEI MODERNE

Autor: Maria Chiribeș | 14 octombrie 2021

Un articol de Sir Roger Scruton *pentru* Voegelin View

Articol original: The Virtue of Irrelevance

Câți dintre scriitorii, profesorii și liderii de opinie animați de dorința de a-și face cunoscute gândurile și simțămintele care îi inspiră nu s-au lovit de remarca „nu este relevant ce spuneți”? În lumea de astăzi a comunicării de masă, în care platformele de social media adună oamenii în grupuri ca pe niște oi în turme, aparițiile neobișnuite, deviante sau superficiale sunt cu atât mai sceptic privite cu cât vin mai din exteriorul grupului. Iar această mentalitate de grup a invadat lumea educației în moduri care dăunează celor tineri.

Totul a început cu mult înainte de apariția Facebook sau Twitter, de la John Dewey și teoria sa despre „educația centrată pe copil”. Influența pe care John Dewey a avut-o în general asupra gândirii americane și în mod special asupra educației nu încetează să mă uimească. Dacă vreun scriitor și-a propus să întruchipeze ceea ce Schopenhauer numea „optimism lipsit de scrupule”, acesta este Dewey, care și-a ascuns mediocritatea sub masca înțelepciunii. Ce altă pervertire mai evidentă a naturii și datoriilor unui profesor decât ideea că elevii și interesele lor dictează ceea ce se întâmplă în sala de clasă? Și totuși, ce altă idee ar putea fi mai atrăgătoare pentru cei slabi de înger, ignoranți sau comozi? Un adevărat dar pentru profesorul fără vocație și un adevărat atac la adresa copilului!

De la filosofia educațională a lui Dewey a pornit „revoluția relevanței” din școli. Vechiul curriculum, ce punea accentul pe matematică, limbi moarte, istorie antică și cărți care sunt mult prea lungi pentru a fi citite este văzut ca o ofensă adusă copilului modern, un mijloc de a-i minimiza propria lume și propriile speranțe pentru viitor. A-l învăța să scrie

corect, să vorbească după normele gramaticale, să adopte conduita și valorile părinților și bunicilor săi înseamnă să îl rupi de singura sferă de acțiune la care are acces. Și în locul așa-numitei cunoașteri, care nu este cu nimic mai mult decât o relicvă inutilă a intereselor celor deja morți, ar trebui să îi fie pus la dispoziție propriul curriculum, dedicat vieții pe care acesta o trăiește.

Efectul imediat al revoluției relevanței a fost introducerea în sala de clasă a unor subiecte relevante din perspectiva profesorilor – subiecte precum dreptatea socială, egalitatea de gen, dezarmarea nucleară, sărăcia țărilor din lumea a treia, drepturile minorităților sexuale. Întregi materii au fost născocite pentru a înlocui istoria, geografia și limba engleză din vechiul curriculum: „studii despre pace", „studii despre lume", „studii de gen" și așa mai departe. Predarea limbilor moarte practic a încetat, iar astăzi în Marea Britanie și cu siguranță și în Statele Unite găsești rar o școală în care să se mai predea germană sau oricare altă limbă modernă în afară de franceză sau spaniolă. Bineînțeles, acest lucru poate fi cauzat și de faptul că se găsesc din ce în ce mai puțini profesori care să aibă cunoștințele necesare predării vechiului curriculum. Dar ziua în care pierderea cunoașterii este văzută ca un câștig – când vechiul curriculum, bazat pe materii care și-au dovedit valoarea de-a lungul a multe decenii, este înlocuit de un nou curriculum, bazat exclusiv pe contingențele contemporane – este o zi cu adevărat întunecată pentru educație. În orice caz, a crede că relevanța astfel înțeleasă este o formă de respect față de copil, inexistent în vechiul curriculum bazat pe cunoaștere, înseamnă a avea o înțelegere defectuoasă a empatiei.

Respectul față de copii înseamnă respectul față de adulții în care aceștia se vor transforma într-o bună zi; înseamnă să îi ajuți să dobândească abilitățile, cunoașterea și deprinderile sociale de care vor avea nevoie pentru a fi respectați în întreaga lume, unde vor fi pe cont propriu și nu vor mai fi protejați. Pentru profesor, respectul față de elevi înseamnă să le ofere pe calea cunoașterii tot ceea ce are, învățându-i să distingă adevărata cunoaștere de simpla opinie, familiarizându-i cu materiile care antrenează mintea să se adapteze neprevăzutului. De exemplu, a renunța la latină și greacă pentru că nu sunt relevante este ca și cum am crede, după cum spunea Matthew Arnold, că învățăm o limbă străină pentru „a lupta în bătăliile vieții cu ospătarii din hotelurile străine". Înseamnă a trece cu vederea literatura și istoria la care dobândesc acces mințile curioase care cunosc aceste limbi ce au schimbat lumea; înseamnă a trece cu vederea disciplina oferită de normele complexe și ferme ale gramaticii lor. Limbile antice sunt un exemplu viu al faptului că anumite lucruri pot fi intrinsec interesante, și nu doar interesante în virtutea unui folos imediat; înțelegându-le, elevul ar putea să își dea seama de cât de irelevantă este pentru lumea ideilor, de fapt, relevanța.

Mai mult decât atât, dobândirea „cunoașterii irelevante" duce tocmai la dobândirea unei discipline mentale care poate fi adaptată noului și neprevăzutului. Tocmai irelevanța a tot ceea ce știau le-a permis celor o mie de funcționari civili britanici trimiși în India,

cunoscători de latină, greacă și istorie antică, să guverneze întregul sub-continent – nu perfect, dar din multe puncte de vedere mai bine decât a fost guvernat în istoria recentă. Disciplina dobândită prin studiul în profunzime a unor subiecte fără uz imediat le-a permis acestor funcționari să facă față unor situații sociale pe care nu și-ar fi imaginat niciodată că le-ar întâlni: limbi bizare, alfabete, religii, obiceiuri și legi. Nu este o întâmplare faptul că un clasicist – judecătorul Sir William James, fondator al Societății Asiatice a Bengalului în anul 1788 – este cel care a salvat de la uitare cea mai mare parte din literatura sanscrită, cel care a făcut cunoscute lumii, inclusiv lumii indiene, Vedele și care și-a îndemnat contemporanii să caute principiile și repertoriul muzicii indiene clasice.

Toate acestea sunt de mare importanță pentru profesorii care vor să își inițieze elevii în tradiția muzicii occidentale și în cultura audierii din sălile de concert. Complementar cu revoluția relevanței a apărut și ideea săli de clasă „incluzive” – sala de clasă în care niciun elev nu este lăsat în urmă, indiferent dacă se adaptează sau nu materiei predate. Muzica a avut foarte mult de suferit de pe urma acestui considerent, fiind o materie care nu poate fi adecvat predată decât celor cu talent muzical. Aceasta trebuie, deci, să pornească de la un act de selecție. Mai mult decât atât, chiar și cei cu ureche muzicală sunt asaltați în afara școlii de un bombardament al pieselor cu fraze muzicale banale, compuse pornind de la cele trei acorduri de bază și neobosita măsură de patru pătrimi, care umplu urechea cu clișee captivante.

Bineînțeles, repertoriul clasic nu este relevant pentru o ureche obișnuită cu muzica pop. Muzica clasică este o creație a unei alte lumi, mai vechi, în care oamenii aveau parte de muzică doar dacă ei sau cineva din vecinătatea lor erau implicați în producerea acesteia. Muzica era o artă performativă, care aducea oamenii împreună într-un modalitate unic coordonată, inseparabilă la origini de obiceiul de a improviza pornind de la o temă dată. Muzica era cântată, ascultată, dansată și studiată pentru valoarea sa intrinsecă. Era fundamentală pentru curriculum încă din momentul în care Platon a pus bazele Academiei. De la începuturile muzicologiei din Iluminism, până la conservatorul și facultatea de muzică de astăzi, muzica a fost predată ca o ramură a cunoașterii acumulate, a cărei semnificații poate fi rar înțeleasă de o ureche nepregătită, și cu siguranță nu de urechea unui elev mediocru. Ca disciplină academică, muzica este la fel de „relevantă” precum greaca sau sanscrita. Și indiferent cât de mult vom pune accentul noi, academicienii, pe valoarea „inutilului”, vom fi infirmați în numele relevanței și ni se va spune că, pentru persoanele cu înclinații muzicale de astăzi, curriculumul nostru nu înseamnă nimic.

Pentru a răspunde acestei critici nu este suficient să scoatem în evidență toate modurile în care un curriculum relevant își ratează scopul educativ, făcând din ignoranță ceva demn de predat. Uneori, ceea ce considerăm a fi ignoranță reprezintă varianta cosmetizată și de suprafață a unei cunoașteri acumulate, la fel cum manierele oamenilor

simpli, care par a fi stupizi în preajma unei companii sofisticate, se dovedesc de fapt a fi un alt fel de sofisticare, care ascunde aptitudinile sociale studiate pe care le au. Tot astfel, muzica populară și tradiția improvizației din care derivă sunt forme ale unei înțelepciuni colective, și poate același lucru poate fi spus și despre muzica pop, inclusiv despre piesele de care tinerele urechi au rămas adictiv legate.

Adevărata critică adusă relevanței este faptul că aceasta reprezintă un obstacol în calea auto-cunoașterii. Acum șaizeci de ani am fost introdus în muzica clasică de către profesori care nu și-au pierdut timpul criticându-mi gusturile adolescentine și care nu au făcut niciun compromis în ceea ce privea vârsta și temperamentul meu. Profesorii mei știau doar că le-a fost încredințată o moștenire pe care au datoria de a o transmite mai departe. În caz contrar, aceasta va muri. Au descoperit în mine un suflet capabil să își însușească moștenirea primită, iar acest lucru a fost suficient pentru ei. Nu s-au întrebat dacă repertoriul clasic era sau nu relevant pentru interesele pe care se întâmpla să le am atunci, la fel cum matematicienii nu se întreabă dacă teoremele pe care le predau îi vor ajuta sau nu pe studenți la propriile probleme de contabilitate. Profesorii mei porneau de la premiza că, atât timp cât cunoașterea muzicală pe care doreau să o împărtășească era fără nicio discuție valoroasă, eu nu aș fi putut avea decât de câștigat din a o primi. Însă eu nu puteam înțelege acest câștig decât după ce aveam să o primesc. Să iau în considerare propriile dorințe în această chestiune ar fi însemnat să ignor un aspect crucial, și anume faptul că până în momentul în care mi-a fost prezentată muzica clasică nu aș fi avut cum să știu dacă aceasta va deveni sau nu parte din viața mea.

Odată ce înțelegem logica atitudinii profesorilor mei, trebuie să recunoaștem că, atât timp cât înțelegem ce este muzica, avem datoria de a-i ajuta și pe cei tineri să o înțeleagă, indiferent de „relevanța” acesteia. Ar trebui să facem acest lucru așa cum a fost făcut întotdeauna, încurajându-ne studenții să facă muzică împreună. Nu demult, fiecare școală avea un cor ai cărui membrii erau învățați să cânte pe voci, pe baza unei partituri. Acest obicei deschidea simultan urechile coriștilor către experiența armoniei vocilor. De acolo nu mai era decât un pas către lecțiile despre armonie și contrapunct, iar apoi către lecțiile necesare înțelegerii și aprecierii muzicii.

Dacă muzicologia ca disciplină universitară are vreun sens, cu siguranță acesta este. Imensa cunoaștere cuprinsă în repertoriul clasic nu poate fi împărtășită într-o singură zi, și chiar și atunci când tânăra ureche a început să aprecieze, iar tinerele degete au început să redea capodopere ale acestui repertoriu, a le înțelege adevărata valoare emoțională și dramatică este rodul a mulți ani de studiu. Este cu totul justificat ca o ramură a universității să fie dedicată culegerii, înmulțirii și transmiterii acestei valori. Însă orice altceva am spune, înțelegerea acestei valori nu este, nu a fost și nici nu va fi vreodată relevantă.

Imagine: *Pixabay*